

ФІЛОСОФІЯ СУСПІЛЬСТВА ТА СУСПІЛЬНОЇ ІСТОРІЇ

УДК 930.2:165.5

DOI <https://doi.org/10.24195/sk1561-1264/2026-1-1>**Борейко Юрій Григорович**

доктор філософських наук, професор,
професор кафедри політології та публічного управління
Волинського національного університету імені Лесі Українки
просп. Волі, 13, Луцьк, Україна
orcid.org/0000-0002-0786-8764

ФЕНОМЕН ПОДІЇ В ПЛОЩИНІ ІСТОРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Актуальність проблеми обумовлюється динамічним розвитком соціальних процесів, явищ, подій, що спонукає до переосмислення розуміння історії. На сучасному етапі історія вже не сприймається виключно як форма наукового знання, предметом вивчення якої є минуле. Обґрунтований характер має погляд на історію як на позачасову категорію, зміст якої охоплює різноманітні аспекти людської діяльності. Поширеним є розуміння історичного розвитку крізь призму дискретності часу, множинної темпоральності, перетину часових періодів, що мають різну тривалість. **Мета** статті полягає в осмисленні події в площині історичного дослідження. Основними завданнями є виявлення сутності історичної події та її співвідношення з історичним фактом. **Методи дослідження.** Використання структурно-функціонального методу дає змогу розкрити сутнісні характеристики події як поняття історичного пізнання. За допомогою діалектичного методу осмислюється феномен історичної події, причини його появи та закономірності зв'язків між подіями. Відбір, узагальнення та пояснення історичних подій забезпечує застосування герменевтичного методу. Особливості історичних подій у порівнянні з історичними фактами виявляються шляхом використання компаративного методу. **Результати дослідження** свідчать про необхідність розглядати подію як категорію історичного пізнання завдяки виявленню сутності історичної події у порівнянні з історичним фактом. Подія аналізується в контексті розуміння історичного процесу як динамічного розвитку соціальної реальності. З огляду на множинний характер темпоральності подія є вихідним елементом часової організації історії. Протягом певного періоду історії події ініціюють і структурують соціальні процеси, тобто виконують функцію демаркації історичних періодів. Онтологічна природа події обґрунтовується на противагу епістемологічному походженню факту. На відміну від історичності події, історичний характер факту, що покликаний відображати події в людській свідомості, має похідне значення.

Ключові слова: подія, факт, суб'єкт, соціум, історичне знання, історичний розвиток, темпоральність.

Вступ. Актуалізація зацікавлення феноменом події зумовлена істотними зрушеннями в некласичній і постнекласичній раціональності, що спонукало до пошуку нових інструментів для пояснення процесу еволюції науки, зокрема переосмислення розуміння історії як форми наукового знання. Історія вже не сприймається лише як наука про минуле, натомість більш об'єктивним є погляд на історію як на позачасову категорію, що включає різні аспекти людської діяльності. У цьому контексті поширене бачення історичного розвитку через призму ро-

зуміння дискретності часу, множинного характеру темпоральності, перетину різних часових відтинків.

Мета і завдання. Мета статті полягає в осмисленні події як категорії історичного пізнання. Основними завданнями є виявлення сутності історичної події та її співвідношення з історичним фактом.

Методи дослідження. Використання структурно-функціонального методу розкриває сутнісні характеристики події як поняття історичного пізнання. Через діалектичний метод осмислюється феномен історичної події, причини його появи та закономірності зв'язків між подіями. Відбір, узагальнення та пояснення історичних подій забезпечує герменевтичний метод. Особливості історичних подій у порівнянні з історичними фактами виявляються шляхом використання компаративного методу.

Стан розробленості проблеми. Хоча в ХХ ст. «подія» набула статусу наукового поняття в галузі історичного знання, інтенсивні пошуки в предметному полі події характерні для філософських напрямів. Переконавання про те, що спроби виокремити загальні закони в межах історії не мали успіху, спонукало філософів з'ясувати специфіку історичного знання в рамках некласичної та постнекласичної науки. Пов'язані з категорією «подія» проблеми осмислювали Р. Арон [1], А. Бадью [2], А. Вайтхед [3], Л. Вітгенштейн [4], М. Гайдеггер [5], Ж. Дельоз [6], П. Рікер [7], М. Фуко [8]

Натомість історики, описуючи, аналізуючи та пояснюючи окремі події або їх сукупність, здебільшого не ставили за мету осмислення і визначення поняття «подія». Проте, відштовхуючись від філософських трактувань цього феномену, значних успіхів у дослідженні означеної проблеми в рамках історичної науки досягли Ф. Бродель, [9], Р. Козеллек [10], Р. Коллінгвуд [11], Е. Ле Руа Ладюрі [12], Ж. Ревель [13], Р. Шартьє [14].

Результати. Методологічне значення дослідження події полягає у розумінні цього явища як поняття історичної науки, що відображає фундаментальні зв'язки та відношення дійсності й пізнання. На визнанні події як основного поняття історичного аналізу ґрунтується концепція подієвої історії, що передбачає розуміння історії як науки про події у зв'язках та послідовності. Критика парадигми подієвої історії, нівелювання поняття «подія» та зміщення уваги з одиничного на закономірне й повторюване є наслідком посилення позицій раціоналістичної науки. Поява історичного структуралізму зумовила перегляд подієвої історії та витіснення політичної історії з її якцентом на відмінностях буденного життя і важливих подій.

Ідеї структурної історії, що втілювалися представниками французької «школи Анналів», докорінно змінили розвиток історичної науки. Згідно з їхніми поглядами, вивчення суспільства орієнтується на дослідження соціальної структури, що передбачає застосування міждисциплінарного підходу. Оскільки подія розглядається як поверхневий пласт історії, то історія-розповідь має поступитися історії-проблемі [9, с. 185].

На думку представників «школи Анналів», історик, що тлумачить подію у короткій історичній перспективі, нав'язує цій події зовнішні закони тривалості, тобто збільшує питому вагу елемента історичної випадковості, неповноти, спотворення. У такий спосіб особистість історика набуває істотної значущості не лише у процесі встановлення причинно-наслідкової обумовленості певної події, а й у її трактуванні. Ф. Бродель вважав, що часова тривалість осмислення події має бути достатньо великою, адже лише у такий спосіб можна «вирватися з полону подій, щоб знову повернутися і подивитися на них іншими очима, поставити їм інші запитання» [9, с. 141].

Із наукових кіл, що ідентифікували себе з соціальною історією, вийшли представники культурної історії. Так, твір Е. Ле Руа Ладюрі «Монтао» часто вважають класичною працею з мікроісторії, де увага акцентується на окремих, здавалося б, маргінальних подіях [12]. Головним об'єктом дослідження культурної історії Р. Шартьє визначив репрезентації, що конструюють та відображають фрагменти життя соціальних груп. Вчений розглядає події через призму репрезентацій минулого та створення репрезентацій дійсного й уявного, що разом складають культуру [14].

Методологічні переваги мікроісторії обґрунтував Ж. Ревель, зазначаючи, що цей напрям дає змогу «показати скільки серйозних речей ми можемо констатувати, коли на поверхні нібито нічого не відбувається» [13]. Дистанціюючись від парадигм функціоналізму і структуралізму, що детермінують розвиток соціальних наук, мікроісторія зосереджується на повсякденності й локальності. Перевага мікроісторії над історіографічною практикою «школи Анналів» полягає у піднесенні непевного, виняткового, нерегулярного. Цей підхід стимулює реабілітацію події, що сприяє згуртуванню не лише предствників соціальних, а й природничих наук.

Проте властиве історіографії протиставлення подієвої та структурної історії має підстави для критики. Хоча події і структури належать до різних порядків темпоральності, структури, які виявляються й досягаються через події, дають змогу подіям бути ідентифікованими [9]. За оцінкою П. Рікера, хоча праці одного з опонентів подієвої історії Ф. Броделя значною мірою насичені подієвими даними. Події впливають на структури зсередини, виявляючись, з одного боку, у різному ритмі зміни структур, з іншого – у зацікавленні дослідника точками розриву структур, їх раптовим чи повільним руйнуванням, перспективою згасання, що також проявляється у події [7].

Аналіз методологічних підходів і наукових праць свідчить, з одного боку, про існування розбіжностей у тлумаченні події, визначенні важливості події в історичному процесі, критеріях відбору та інтерпретації історичних подій, з іншого – про необхідність більш детального аналізу означених та суміжних проблем у контексті міждисциплінарного дискурсу [15].

На сучасному етапі спостерігається зміна бачення історичності, історичного часу, ролі історичних авторів та особистості історика. Це зумовлює інше ставлення до феномену події, концептуалізація якої часто осмислюється через призму часової сутності явищ як втілення людського досвіду. Прикметно, що намагання досягнути феномен події, поміж іншим, свідчить про спроби осмислити роль та функції історичного знання.

Представники історичної науки загалом погоджуються з оцінкою події як трансформації усталеного життя, вважаючи, що навіть коли відбувається радісна подія, вона все ж спричиняє зміну, зумовлює нерегулярність. Подія – розрив історичного часу, перерва у поступовості, яка дає змогу історикам маркувати й організовувати час, «опросторювати» часову тривалість.

Виокремивши у події зовнішній і внутрішній зміст, Р. Коллінгвуд у зовнішній аспект події включав усе, що можна описати в термінах, які відносяться до тіл та їх рухів. Йдеться, наприклад, про перехід Цезаря через річку Рубікон чи каплі його крові на підлозі споруди сенату. Внутрішній бік події вчений трактував як те, що описується лише за допомогою категорій думки, зокрема кинутий Цезарем виклик законам Республіки або зіткнення конституційної політики Цезаря з політикою його вбивць. Історик завжди має займатися обома сторонами події, не роблячи винятку для жодної [11].

Аналіз внутрішнього боку події означає її співвіднесення з контекстом, що характерно для історичної науки. Саме тому причини піднесення події до рангу історичної не завжди зумовлені важливістю події в очах сучасників. Натомість це відбувається тоді, коли очевидними є наслідки події, які можна розглядати у більш широкому контексті. Сучасники не переживають історичний момент як історик, який знає, що відбулося потім. Широкий історичний контекст, що дає змогу здійснити порівняльний аналіз події з іншими подіями не формується на момент її здійснення [16].

У зв'язку з цим слід відрізнити категорію «історична подія» від поняття «історичний факт». Ця проблема осмислюється в межах міждисциплінарного дискурсу за участю філософів, філологів, представників історичної науки, які досліджують питання методології. Вчені зауважують наявність некоректного використання у наукових дослідженнях терміну «факт» щодо феноменів, які мають онтологічну природу. Іншими словами, поняття «факт» застосовується не лише щодо феноменів свідомості, а й явищ об'єктивної реальності. Ігнорування смислових відмінностей між фактом і подією замість відображення знань про об'єкти призводить до позначення цих об'єктів [17, с. 250]. Без сумніву, ця практика свідчить про необхідність конвенційного вживання понять факту і події з урахуванням їхніх розбіжностей.

Власний погляд на сутність фактів і подій, сформулював Л. Вітгенштейн, який висунув концепцію логічної динаміки, що передбачає опис динамічних логічних моделей світу. На думку автора, світ, тобто все, що відбувається, поділяється не на предмети, а на факти. Мислитель інтерпретує факт не як будь-яке поєднання об'єктів, а таке, що може стати предметом істинного чи хибного висловлювання [4]. Загальна логічна модель світу, за Л. Вітгенштейном, полягає в тому, що об'єкти мають змогу включатися в події, а потім у їх складі міститися у фактичних ситуаціях висловлювання. На відміну від факту, що уявляється як щось рухоме, варіативне, таке, що переживає становлення, подія передбачає настання моменту, коли вона відбудеться, тобто втілиться в теперішньому. З огляду на це, наприклад, смерть не є подією життя, оскільки вона не переживається.

У понятті «факт» М. Фуко розглядає те, що виникає внаслідок певних мовленнєвих (дискурсивних) або владних практик (факт хвороби, факт злочину), а не з'являється поза ними і має об'єктивний характер [8]. Як інструмент влади факт дає змогу класифікувати, контролювати та визначати ступінь істинності явищ, нехтуючи іншими версіями минулого. У зв'язку з цим подія – це минулий факт і водночас розрив, зсув у знаннях і дискурсивних практиках, який створює нові можливості для мислення та дії. Шляхом аналізу конкретних дискурсивних ситуацій вчений досліджує історичність теперішнього, відходячи від історії значних дат і видатних осіб.

Відмінності між вказаними поняттями полягають в онтологічній природі події і семантичному, ментальному походженні факту, процесуальному характері події та непроцесуальності факту. Факт – спосіб аналізу подій дійсності, що має на меті виокремлення в них сторін, релевантних з точки зору семантики тексту. Події занурюють людину в світ, тоді як факти транслюють світ у свідомість людини. Факт орієнтується на світ знання, логічний простір, а подія – на те, що відбувається в реальному просторі та часі [18]. Факти відносяться до спостережуваного світу і не існують безвідносно до висловлювань. Факт не є об'єктом спостережень, оскільки можна бути свідком події, але не факту. Належність факту до світу знання обумовлює його непроцесуальну природу. Оскільки можна описати розгортання подій, а не фактів, то неможливо стверджувати, що факт відбувся в певну епоху, вирізнявся тривалим чи коротким, швидким чи повільним перебігом. Якщо подія відбувається, то факт констатується.

Історична подію можна визначити як зміну поточних соціальних умов, результат дій індивіда чи соціальної групи, що має відносну самостійність у системі подій, цілісність та значущість в історичному процесі. Натомість історичний факт – це достовірне знання про будь-який предмет емпіричного рівня історії. Факт є загальнонауковим поняттям, тому не виражає специфіку історичної реальності та історичного пізнання [17, с. 248].

Аналізуючи розбіжності між подією і фактом, слід акцентувати увагу на фактичності події і необов'язковому характері подієвості факту. Певну звичку відомої історичної особи можна тлумачити фактом, але не слід вважати подією. Іншими словами, фактом є будь-яка історична реалія, що пов'язана зі зміною цілісної соціально-історичної ситуації або безвідносна до цієї зміни. Події властива історичність, натомість для факту ця функція має похідне значення. Здатність фактів до позначення предметних аспектів дійсності, властивостей, ознак речей та подій дає підставу стверджувати, що подія, на відміну від факту, має процесуальний характер.

Висновки. Аналіз події як категорії історичного пізнання свідчить про її значення як одного з основних і найбільш складних для розуміння понять в історичній науці. Зокрема, в історіографії, яка впродовж значної частини свого існування ґрунтувалася на подієвій історії, подія завжди була і залишається висхідним пунктом історичного аналізу. Важлива функція події полягає у темпоральній організації історії, тобто демаркації історичних періодів. У цьому контексті подія трактується як розрив історичного часу, індикатором чого є найбільш епохальні події, що відображають сутність відповідного періоду часу. На підставі аналізу смислових конотацій понять «факт» і «подія» можна констатувати онтологічну природу події

і гносеологічне походження факту. Якщо подія насправді відбувається, то факт покликаний адекватно відображати подію у свідомості. Історичність факту є похідною від історичного характеру події, з якою пов'язаний факт.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Aron R. Introduction à la philosophie de l'histoire: essai sur les limites de l'objectivité historique. Paris: Gallimard, 1991. 521 p.
2. Badiou A. Manifesto for Philosophy. Madarasz N. (Trans.). New York: State Univ of New York Pr., 1999. 128 p.
3. Whitehead A. Philosophy: Selected Essays. Lincoln: University of Nebraska Press, 1972. 217 p.
4. Wittgenstein L. Logical-Philosophical Treatise. Boettcher R. (Trans.). North Charleston: Independently published, 2015. 160 p.
5. Heidegger M. On Time and Being. Stambaugh J (Trans.). Chicago: University of Chicago Press, 2002. 84 p.
6. Deleuze G. Logic of Sense. London: Bloomsbury, 2015. 376 p.
7. Ricoeur P. *La mémoire, l'histoire, l'oubli*. P.: Seuil, 2000. 676 p.
8. Foucault M. The Archaeology of Knowledge. London: Routledge. 256 p.
9. Braudel F. The Mediterranean and the Mediterranean World in the Age of Philip II: Vol. I. Berkeley : University of California Press, 1995. 1375 p.
10. Koselleck R. Sediments of Time: On Possible Histories. Trans. and ed. by S.-L. Hoffmann and S. Franzel. Stanford: Stanford UP, 2019. 301 p.
11. Collingwood R. G. An Autobiography and Other Writings. Oxford: OUP Oxford, 2013. 581 p.
12. Le Roy Ladurie E. Montaignou. The Promised Land of Error. New-York: G. Braziller, 1979. 383 p.
13. Revel J. L'histoire au ras du sol. In Levi «*Le pouvoir au village. Histoire d'un exorciste dans le Piémont du XVIIe siècle*». Paris: Gallimard, 1989. pp. I-XXXII.
14. Chartier R. Cultural History: Between Practices and Representations. Cambridge: Polity Press, 1988. 209 p.
15. Boreiko Y. G. Event as a transformation of everyday life modus of social being. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*. 2018. № 14. pp. 42–49. DOI: 10.15802/ampr.v0i14.150548
16. Бореико Ю. Г. Інтерпретація культурної події в умовах соціальних змін: український вимір. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2020. № 1. С. 3–7. DOI: 10.32461/2226-3209.1.2020.196553
17. Єременко О. М. Поняття «факт» і «подія»: смислова схожість і відмінність. *Філософські дослідження*. 2014. Вип. 14. С. 245–254.
18. Boreiko Y., Fedotova T. The COVID-19 Pandemic as an Extreme Event: Effects, Reactions, Consequences. *European Journal of Transformation Studies*. 2021. Vol. 9. № 2. pp. 125–142. DOI: 10.5604/01.3001.0015.7454

REFERENCES

1. Aron, R. (1991). Introduction à la philosophie de l'histoire: essai sur les limites de l'objectivité historique. Paris: Gallimard, 521 p. [in France].
2. Badiou, A. (1999). Manifesto for Philosophy. Madarasz N. (Trans.). New York: State Univ of New York Pr, 128 p.
3. Whitehead, A. (1972). Philosophy: Selected Essays. Lincoln: University of Nebraska Press, 217 p.
4. Wittgenstein, L. (2015). Logical-Philosophical Treatise. Boettcher R. (Trans.). North Charleston: Independently published, 160 p.
5. Heidegger, M. (2002). On Time and Being. Stambaugh J (Trans.). Chicago: University of Chicago Press, 84 p.
6. Deleuze, G. (2015) Logic of Sense. London: Bloomsbury, 376 p.
7. Ricoeur, P. (2000). *La mémoire, l'histoire, l'oubli*. P.: Seuil, 2000, 676 p. [in France].

8. Foucault M. *The Archaeology of Knowledge*. London: Routledge. 256 p.
9. Braudel, F. (1995). *The Mediterranean and the Mediterranean World in the Age of Philip II: Vol. I*. Berkeley: University of California Press, 1375 p.
10. Koselleck, R. (2019). *Sediments of Time: On Possible Histories*. Trans. and ed. by S.-L. Hoffmann and S. Franzel. Stanford: Stanford UP, 301 p.
11. Collingwood, R. G. (2013). *An Autobiography and Other Writings*. Oxford: OUP Oxford, 581 p.
12. Le Roy Ladurie, E. (1979). *Montaillou. The Promised Land of Error*. New-York : G. Braziller, 383 p.
13. Revel, J. (1989). *L'histoire au ras du sol. Préface au livre de Giovanni Levi «Le pouvoir au village. Histoire d'un exorciste dans le Piémont du XVIIe siècle»*. Paris: Gallimard, pp. I-XXXII. [in France].
14. Chartier, R. (1988). *Cultural History: Between Practices and Representations*. Cambridge: Polity Press, 209 p.
15. Yeremenko, O. M. Poniattia «fakt» i «podii»: smyslova skhozhist i vidminnist [The concepts of «fact» and «event»: semantic similarities and differences]. *Filosofski doslidzhennia. Zb. nauk. pr.*, vol. 14, S. 245–254. [in Ukrainian].
16. Boreiko, Y. H. (2020). Interpretatsiia kulturnoi podii v umovakh sotsialnykh zmin: ukrainskyi vymir [Interpretation of a cultural event in conditions of social changes: Ukrainian dimension]. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadrov kultury i mystetstv*, no 1, S. 3–7. DOI: 10.32461/2226-3209.1.2020.196553 [in Ukrainian].
17. Boreiko, Y. (2018). Event as a transformation of everyday life modus of social being. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*, no 14, pp. 42–49. DOI: 10.15802/ampr.v0i14.150548
18. Boreiko, Y., Fedotova, T. (2021). The COVID-19 Pandemic as an Extreme Event: Effects, Reactions, Consequences. *European Journal of Transformation Studies*, Vol. 9, no 2, pp. 125–142. DOI: 10.5604/01.3001.0015.7454

Boreiko Yurii Hryhorovych

Doctor of Philosophical Sciences, Professor,
Professor at the Department of Political Science and Public Administration
Lesya Ukrainka Volyn National University
13, Volia ave., Lutsk, Ukraine
orcid.org/0000-0002-0786-8764

PHENOMENON OF EVENTS IN THE FIELD OF HISTORICAL RESEARCH

The relevance of the problem is determined by the dynamic development of social processes, phenomena, and events, which prompts a rethinking of the understanding of history. At the present stage, history is no longer perceived solely as a form of scientific knowledge, the subject of which is the past. A reasonable view of history is as a timeless category, the content of which covers various aspects of human activity. A common understanding of historical development is through the prism of the discreteness of time, multiple temporality, and the intersection of time periods of varying duration. The purpose of the article is to comprehend the event in terms of historical research. The main tasks are to identify the essence of the historical event and its correlation with historical facts. Research methods. The use of the structural-functional method makes it possible to reveal the essential characteristics of an event as a concept of historical knowledge. The dialectical method is used to comprehend the phenomenon of a historical event, the reasons for its occurrence, and the patterns of connections between events. The selection, generalisation, and explanation of historical events are ensured by the application of the hermeneutic method. The peculiarities of historical events in comparison with historical facts are revealed through the use of the comparative method. The results of the study indicate the need to consider an event as a category of historical knowledge by revealing the essence of a historical event in comparison with a historical fact. An event is analysed in the context of understanding the historical process as the dynamic development of social reality. Given the multiple nature of temporality, an event is the

starting point for the temporal organisation of history. During a certain period of history, events initiate and structure social processes, i.e., they perform the function of demarcating historical periods. The ontological nature of an event is justified in contrast to the epistemological origin of a fact. Unlike the historicity of an event, the historical nature of a fact, which is intended to reflect events in human consciousness, has a derivative meaning.

Key words: *event, fact, subject, society, historical knowledge, historical development, temporality.*

Дата першого надходження статті до видання: 19.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 14.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 13.05.2026